

*Манелюк Ю.М.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
м. Київ*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ: ПРИКЛАДНІ ВИМІРИ ЕФЕКТИВНОСТІ

Сучасний світ дедалі частіше стикається з глобальними викликами – пандеміями, збройними конфліктами, кліматичними катастрофами, економічними потрясіннями, тарифними війнами, міграційними хвилями. Ці виклики не визнають державних кордонів і вимагають скоординованої, професійної та рішучої відповіді. І саме в цей момент ключову роль починають відігравати державні інституції – як національні, так і міждержавні, адже від їхньої ефективної діяльності залежить стабільність, безпека й виживання суспільства.

У період загрози – чи то пандемія, війна, енергетична криза – саме державні інституції організовують систему управління: створюються антикризові штаби, координуються дії центральної та місцевої влади, визначаються пріоритети використання ресурсів. Під час пандемії COVID-19 уряди світу запроваджували карантинні обмеження, організовували кампанії вакцинації, розробляли пакети економічної і фінансової підтримки. Монетарні державні інституції, у тому числі й в Україні, запроваджували програми кількісного пом'якшення для підтримки фінансових систем та бізнесу [1, с. 62]. Інші керівні органи влади на початку пандемії COVID-19 виконували свою функцію з прийняття політичних рішень щодо протидії пандемії, забезпечення готовності і стійкості системи надання медичної допомоги та охорони громадського здоров'я тощо [2, с. 200].

У часи війни, як-от під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, державні інституції забезпечують оборону, евакуацію населення, функціонування критичної інфраструктури. Щодо європейських країн, то на рівні окремих держав також розробляються різні програми та заходи щодо запобігання ризиками, які виникли для цих країн в часи російської агресії [3, с. 12]. Це свідчить про те, що держава – ключовий координатор у кризовій ситуації.

Під час глобальних криз особливо важливо не допустити порушень прав людини, адже саме у складні часи найбільше зростає ризик зловживань, цензури, дискримінації. Кризові ситуації, такі як військові конфлікти чи економічні труднощі, завжди ставлять права людини під загрозу. В Україні, з початком повномасштабної війни, це стало ще очевиднішим. Базові права – на життя, свободу, безпеку – регулярно порушуються. У такому контексті державні інституції поряд з іншими, наприклад, громадськими організаціями відіграють ключову роль у захисті прав громадян. Державні інституції (парламент, омбудсмени, суди, правоохоронні органи) мають: забезпечувати баланс між безпекою і свободами; протидіяти дискримінації в доступі до медичних послуг, допомоги, евакуації; гарантувати право на правду – чесну інформацію. У даному контексті особливо важливу

роль відіграє судова влада, яка має залишатися арбітром у складні періоди та неупереджено здійснювати правосуддя.

Глобальні кризи майже завжди супроводжуються економічним потрясінням: безробіття, інфляція, падіння виробництва. У таких умовах ключову роль відіграють державні інституції. Вони підтримують малий і середній бізнес – наприклад, через пільгове кредитування, як у програмі «5-7-9%» в Україні. Одночасно держава забезпечує соціальний захист: надає допомогу безробітним, пенсіонерам, людям з інвалідністю.

Важливою є й стабілізація фінансової системи – контролю інфляції, валютного курсу, бюджетного балансу. Центральні банки та уряди проводять антикризову політику, щоб уникнути дефолтів і втримати економіку. Зокрема, Національний банк України під час криз, зумовлених різними причинами, у тому числі й воєнними діями, приймає важливі рішення щодо боротьби з інфляцією та девальвацією національних грошей. Основними інструментами боротьби з такими негативними явищами є – підвищення облікової ставки та введення валютних обмежень, що дозволяє стабілізувати ситуацію у фінансах та економіці країни.

Зрештою, держава відповідає і за стратегічне відновлення: інвестує в інфраструктуру, стимулює розвиток нових галузей, співпрацює з міжнародними партнерами. Від ефективності таких дій залежить, наскільки м'яко країна пройде кризу та наскільки швидко зможе відновитись. Глобальні кризи рідко мають суто внутрішній характер – їхні наслідки майже завжди перетинають кордони, тому ефективна протидія їм потребує міжнародної співпраці та дипломатичних зусиль. Під час пандемії COVID-19 держави обмінювалися медичними ресурсами, вакцинами, знаннями. Україна, наприклад, отримала вакцини через глобальну ініціативу COVAX.

У контексті війни – міжнародна підтримка виражається у вигляді фінансової, гуманітарної та військової допомоги, санкційного тиску на агресора, дипломатичної ізоляції. Дипломатичні зв'язки також використовуються для врегулювання конфліктів, організації евакуації цивільних, ведення перемовин щодо припинення бойових дій. Крім цього, міжнародна співпраця дозволяє залучати іноземні інвестиції, гранти, кредити від МВФ, Світового банку, ЄБРР. Важливу роль відіграють міждержавні платформи – як-от G7, ООН, саміти ЄС, де ухвалюються спільні підходи до боротьби з кліматичними змінами, міграційною кризою, кіберзагрозами. Успішна дипломатія дозволяє державам не лише отримувати зовнішню допомогу, а й активно впливати на формування глобального порядку денного. Таким чином, міжнародна співпраця – це не додаткова опція, а необхідна умова ефективного подолання глобальних криз, де державні інституції виступають як головні актори координації, представництва та мобілізації ресурсів.

Глобальні кризи, зокрема війни, пандемії чи технологічні катастрофи, завжди супроводжуються інформаційними війнами, хвилями дезінформації, фейками та панікою. У таких умовах особливо важливою стає роль державних інституцій у забезпеченні інформаційної безпеки та захисту громадян від маніпуляцій. Насамперед, це стосується оперативного, прозорого та правдивого інформування населення. Для цього в Україні діють

Центр протидії дезінформації при РНБО, служби стратегічних комунікацій у різних органах влади, а також різні цифрові проєкти.

Також важливо забезпечувати інституційний захист інформаційного простору – зокрема, шляхом кібербезпеки та протидії хакерським атакам. У цьому процесі ключову роль відіграють не лише державні органи (наприклад, СБУ, Держспецзв'язку), а й громадянське суспільство, незалежні ЗМІ та міжнародні партнери, які допомагають підвищувати медіаграмотність, впроваджують інструменти перевірки фактів і забезпечують контроль за прозорістю влади. Отже, роль державних інституцій у протидії глобальним кризам є вирішальною для забезпечення стабільності, безпеки та розвитку суспільства в умовах великих викликів. Саме ці інституції організовують управління кризами, координують дії влади, мобілізують ресурси та гарантують захист прав людини. Важливо, щоб державні органи діяли швидко, прозоро та ефективно, балансуючи між забезпеченням безпеки та збереженням основних свобод. В умовах економічних потрясінь, природних катастроф чи військових конфліктів держава повинна підтримувати соціально-економічну стабільність через програми підтримки бізнесу та соціальну допомогу. Міжнародна співпраця є необхідною для успішної протидії глобальним загрозам, а протидія дезінформації та захист інформаційного простору стають важливими елементами стабільності.

Таким чином, ефективність державних інституцій у кризовий період залежить від їх підготовленості, гнучкості та здатності до швидкої адаптації, що є основою для успішного подолання глобальних криз. Взаємозв'язок стратегічних дій та антикризових заходів органів державної влади залишаються важливим моментом так само, як і їхнє диференціювання. І лише своєчасно сформовані та реалізовані заходи дозволять подолати наслідки глобальної соціально-економічної кризи та знизити до мінімуму втрати в економічній та соціальній сферах у період епідеміологічних викликів [4, с. 205].

Список літератури

1. Береславська О. І. Фіскальні та монетарні програми подолання рецесії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2020. № 17(45). С. 60–66. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8348/1/NZ_ek_Vyp_17%2845%29.pdf#page=60
2. Вівсянник О. М. Детермінанти інституційної системи прийняття рішень в сфері протидії пандемії Covid-19 в Україні. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С.198-204. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/27.pdf
3. Державно-громадське співробітництво в забезпеченні суспільної стійкості під час війни в Україні. Аналітична доповідь, підготовлена Центром Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/03/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-STIYKIST-UKR-1.pdf>
4. Харечко Д.О. Формування державної політики протидії соціально-економічним кризам у період епідеміологічних викликів з метою досягнення ефекту стабілізації. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 203-208. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/30.pdf